

SJEĆANJE NA JOSIPA ANDREISA

Iza fizičkog nestanka velikih ljudi ostaju njihova djela, no sjećanja na osobu nužno blijede odlaskom njihovih suvremenika. Ovi su redci pokušaj da se izvuku iz zaborava krhotine uspomena na Josipa Andreisa kao učitelja, kolegu i dobrog čovjeka, čiji je ljudski habitus bio u suglasju s njegovim profesionalnim interesima, a stil života podređen radu i stvaralačkim vizijama. Pri tome izranjaju i znakovi jednog vremena koje je obilježilo Andreisa čovjeka i znanstvenika.

Poznavala sam Andreisa i prije susreta s njime, čitajući njegovu *Povijest glazbe*. Tako je on za mene bio pojam i prije nego što sam mu bila predstavljena kao kandidat za studij na Historijsko-teoretskom odjelu Muzičke akademije u Zagrebu. On je tada (1953.) bio na vrhuncu svoje znanstvene i stručne karijere, koju će idućih godina okruniti svojim sintetskim kapitalnim djelima, ja na samom početku učenja. Taj se jaz u kontaktima s njime nije nikad osjetio, jer je Andreis s mnogo takta i urođene finoće mladima predavao svoje znanje i iskustvo.

Kao predavač povijesti glazbe bio je bez ambicija i pedagoškog erosa (kakav je na primjer imao Milo Cipra) — i nije to krio. »Idem služiti kruh«, običavao je govoriti uspinjući se polako stubama zgrade u Gundulićevoj ulici prema sobi broj 20. A ta je čuvena soba u to doba pa i niz kasnijih godina izgledala kao u Zajčevo doba: bila je otrcana, s crnim nauljenim podom i starim školskim klupama čiju je zelenu boju grafitima izgreblo mnogo studentskih generacija. Andreis je dakle svoju nastavu »odrađivao« bez zanosa i angažmana, služeći se izdvojenim arcima svojih knjiga iz povijesti glazbe. Studenti su manje ili više pristojno — neki baveći se u zadnjim klupama vlastitim poslovima, slušali profesorovo izlaganje koje bi on povremeno popratio i sviranjem ponekog notnog primjera iz svoje knjige. Otrcani, škripavi gramofon i malobrojne »Jugotonove« gramofonske ploče samo su iznimno bili u akciji. Jedini način da se konkretizira teoretsko znanje iz povijesti glazbe bile su žive izvedbe, pa se je studentska publika gurala u maloj dvorani na prepunim koncertima u Hrvatskome glazbenom zavodu, zatim u golemoj dvorani Velesajma na Savskoj cesti (gdje je omiljela bila Zaunova interpretacija *Patetične* simfonije Čajkovskog s čuvenim dirigentovim udarcem nogom na *fortissimo* početka provedbe, našto bi se trgnula publika uspavana smirajem ekspozicije), ili nešto kasnije u staroj dvorani »Istra« u Teslovoj ulici s njezinim nesnosnim škripanjem stolica. Ostaje ipak činjenica da smo završili studij, a da nismo čuli

javnu izvedbu Bachove *Muke po Mateju* niti ikakvu snimku ili bar koncertnu izvedbu *Tristana*.

Kao mentor diplomskih radnji (45) Andreis je dobro znao koje sadržaje iz hrvatske glazbene prošlosti valja obraditi, pa je sukladno tome predlagao i teme. No u samoj izradbi radnje nije previše sudjelovao, već se usredotočio na ispravljanje predloženog gotovog teksta. Studente je (da li samo mene?) ostavljao da sami »plivaju« slijedeći vlastiti istraživački nerv.

Nakon diplome 1957. i višegodišnjeg intermezza, u kojem su kontakti s Andreisom bili rjeđi, našla sam se 1967. ponovno u Muzičkoj akademiji, ovaj put na poslu stručnog suradnika bibliotekara. Inicijativa da se natječem za to mjesto bila je Andreisova, i ja sam taj posao prepoznala kao mogućnost da se nađem bliže muzikološkoj struci. U biblioteci je tada bila »šefica« legendarna Greta Šurina, koje su se studenti pa i neki profesori bojali, no koja je iza svog odbojnog nastupa krila frustriranu osobu koju su bile mnoge nevolje. Ja sam se, nepripravljena i neiskusna, odjednom našla na vjetrometini između suprotnih snaga tada stroge i ukočene administracije i Šurinke koja je, doslovce do krvi, branila autonomiju biblioteke i neka svoja stečena prava na ležernije radno vrijeme i kronični »šlamperaj« u poslu. Andreis je te stalne tenzije nastojao ublažiti, pojavljujući se kao voditelj biblioteke gotovo svakodnevno u njezinom skućenom prostoru, probijajući se između visokih ormara s knjigama i donoseći uvijek neki novi posao koji je za nas bibliotekare preuzimao u svemoćnoj kancelariji. »Timeo Danaos et dona ferentes« (Bojim se Danajaca makar darove nosili) ispričavao se (stihovi iz Vergilijeve *Eneide*), uručujući mi nalog da 11 puta prepisem podulji popis knjiga i muzikalija koje treba »rashodovati«, naravno uz blagoslov jedanaesteročlane komisije.

Druga razina mojih susreta i suradnja s Andreisom bila je *Muzička enciklopedija*, koje je on bio glavni urednik (I. sv. 1950.; II. sv. 1963.). Već za vrijeme studija uključio me je u pisanje malih članaka (10 redaka!) i pažljivo je ispravljao moje prve pokušaje. Jedanput mi je čak na vlastitom pisućem stroju prepisao jedan člančić, što je odmah primijetila tajnica uredništva (koje je tada bilo na Strossmayerovom trgu), ljubomorna gospođica Ivanka Bošnjaković, njegova tiha obožavateljica koja je ipak redovito kasnila na posao, izazivajući njegovo opravdano negodovanje. Kasnije sam preuzela odgovornije poslove, tako i posao redaktora za ilustracije drugog sveska, pa sam jednom prilikom čak i razljutila Andreisa (to se rijetko dešavalo!), uvrstivši bez dogovora s njime uz članak o izumitelju konkretne glazbe Pierreu Schaefferu i njegov fotoportret. Inače je sve teklo na obostrano zadovoljstvo, ali je Andreis nakon izlaska iz tiska prvog izdanja *Muzičke enciklopedije*, ocijenivši da mu posao glavnog urednika uzima suviše vremena i živaca, odustao od rada na drugom izdanju, pa je glavnim urednikom imenovan Krešimir Kovačević.

Počam od 1968., nakon što se sa svoje američke stipendije na Muzičku akademiju vratio Ivan Supićić, počele su se zbivati važne stvari za hrvatsku muzikologiju. U uzbudljivim godinama »utemeljiteljskog doba« koje su slijedile bila sam, srećom, dio osnivačke skupine koja je pokrenula važne projekte. Idejni

začetnik i pokretač svega bio je Ivan Supičić, a Andreis je sudjelovao, podržavajući na svoj diskretni način planove koji su se u početku činili poput utopije. No svi su redom postajali stvarnost: osnovan je Muzikološki zavod na Muzičkoj akademiji i odmah pokrenuto izdavanje dvaju časopisa — hrvatskog muzikološkog zbornika — *Arti musices* (1969.) i jedinstvenog u svijetu časopisa *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* (1970.). Andreis je postao prvim urednikom hrvatskog muzikološkog zbornika, a Supičić Revije. Istovremeno je osnovana katedra za muzikologiju na Muzičkoj akademiji, a Andreis je postao njezinim prvim pročelnikom. Uz Supičića i njega u svim su pripremnim dogovorima sudjelovali dekan Milo Cipra te profesori Krešimir Kovačević i Marijan Koletić. Spoznavši važnost kontinuiranog ekipnog rada na evidentiranju i sređivanju bogatih fondova rukopisnih i tiskanih muzikalija u Hrvatskoj, Andreis je znatnu energiju posvetio prvim koracima Muzikološkog zavoda Muzičke akademije. No on sam ostao je u svom vlastitom radu izrazitim individualistom, jednim od posljednjih predstavnika generacije istaknutih muzikologa, koji su još imali snage za sinteze i opsežne životne projekte kakvi su bili njegovi glazbenopovijesni radovi.

Andreis je pažljivo čuvao svoju privatnost. Malobrojnima je otvarao vrata svoga stana. Ja sam povremeno imala tu čast, pa sam ga mogla doživjeti u njegovu pravom okruženju, u radnoj sobi stana u Zvonimirovoj 42 (tada ulica Socijalističke revolucije), u toj sobi krcatoj knjigama na policama od poda do stropa, gdje gotovo i nije bilo ičeg drugog doli knjiga. Objasnio mi je da većinu knjiga iz inozemstva dobiva gratis na recenziju i tako stvara biblioteku, u ono vrijeme jedinstvenu u Hrvatskoj. Posebno je impresivna bila oveća ladica u njegovu pisacem stolu, puna ceduljica na kojima su njegovim urednim rukopisom i poznatom zelenom tintom bile zabilježene sve znane mu bibliografske jedinice starije i novije muzikološke literature. Taj njegov osobni RILM kasnije je prepisan i prenesen u Muzikološki zavod Muzičke akademije, a danas mu više nema traga.

Andreis je godinama patio od visokog tlaka i angine pectoris. Zato zimi tjednima nije izlazio, čim bi se temperatura spustila do ničtice. Da se ne bi morao uspinjati stepenicama do sobe br. 20 prebacili su mu nastavu u tako zvanu malu dvoranu (soba br. 16) gdje je akustika bila očajna, ali to njega nije smetalo. Bio je uvijek susretljiv i dobronamjeran, ali je imao malo prijatelja, a jedan od njih bio je svećenik Albe Vidaković. Sjećam se kako ga je potresla neočekivana i prerana smrt tog odličnog muzikologa, koji nije stigao obraniti svoju već prihvaćenu doktorsku tezu u Ljubljani. Na koncerte je Andreis išao rijetko, jer je izbjegavao večernje izlaske, ali je bio na svim matinejama Muzičkog biennala Zagreb.

Pino — kako su ga zvali prijatelji i bliski suradnici — nije volio izlaske, bučna društva i vulgarne viceve, gozbe, sjedeljke, pa ni izlete i klasične »ferije« kada se ništa ne radi. »Kad u nekom novom mjestu sve obiđem i vidim, bude mi za tri dana svega dosta pa poželim vratiti se što prije kući«, znao bi priznati. Privatna proslava diplome nas nekolicine muzikologa (1957.) na koju je, nakon duga nećkanja, pristao doći, pokazala se — što se njega tiče — potpunim promašajem. Nakon prve čaše ustao je i odlučno krenuo kući. (Za razliku od njega, Krešimir

Kovačević, najveći veseljak među muzikolozima, slavio je s nama do zore!) Sjećam se kako smo bili razočarani kad nije došao na promociju njemu posvećenog broja časopisa *Arti musices*, ispričavajući se bolešću. Visok i mršav (»Moja je večera čaša mlijeka« znao bi napomenuti), malo pognut, vodio bi razgovore šecuci sa sugovornikom dugim hodnikom u prizemlju Hrvatskoga glazbenog zavoda (kojeg je Muzička akademija bila, kao još danas, podstanar) noseći svoju izlizanu kožnu aktovku. Ta praksa grčkih filozofa bila je u doba skućenih Akademijinih prostora dio stvarnosti poput studentskog vježbanja u garderobama, kuhanja kave u biblioteci, prljavih nužnika i vonja ukiseljenog zelja iz podrumskog stana podvornika Petra. No od tih materijalnih znakova jednog vremena mnogo su teži bili duhovni pritisci, a njima je Andreis čudesno odolijevao. Nije krio da je aktivni vjernik (redovito je posjećivao crkvu Majke Božje Lurdske u Zvonimirovoj ulici), a za to je trebalo dosta građanske hrabrosti u doba kada se je Messiaenova skladba *Dvadesetčetiri pogleda na dijete Isusa* na koncertnim programima najavljivala kao *Dvadesetčetiri pogleda!*

Andreis je volio ljude i uvijek pokazivao zanimanje za njihove probleme i suosjećanje s njihovim nevoljama. Radovao se uspjesima svojih kolega, pratio je mlade i rado im pomagao. Upravo na njegov sam poticaj upisala doktorat u Ljubljani.

Vjerovao je u svoj poziv i uvijek se rukovodio načelima znanstvene etike. Visoka stručnost i aura nedodirljivosti osigurali su mu i u najtežim godinama olovnih vremena ljudski i znanstvenički integritet. Marljiv i sistematičan, uvijek zaposlen, zatvarao se u svoj svijet muzikoloških projekata koji su slijedili jedan iza drugoga, tako da se jednom prilikom nije mogao snaći, kada se iznimno našao u »praznom prostoru« bez posla!

Druga čvrsta točka u Andreisovu životu bila je njegova obitelj. Bio je pažljiv suprug i otac, koji se u zrelim godinama posebno obradovao dolasku svog mlađeg sina, te nam je povremeno i pričao o njegovim nepodopštinama, tako npr. kada je mami, igrajući se u njezinom krilu, ključem izbio prednji zub.

Kao pravi aristokrat nije se hvalio svojim podrijetlom (staro trogirsko plemstvo) niti je isticao svoje enciklopedijsko znanje. Kao što je bio diskretan u životu, tako je gotovo neprimjetno i otišao — najprije u mirovinu (1972.), a deset godina nakon toga i fizičkim uminućem — u legendu. Umro je, ostavivši važne sintetske radove iz kojih generacije mladih stječu pouzdano znanje iz povijesti glazbe.

Pokušavajući danas, iz vremenske udaljenosti, izlučiti ono bitno čemu me je Andreis naučio, izdvaja se — uza sva znanja i spoznaje koje su mi dali njegovi tekstovi i uz uzor koji je pružao svojom znanstvenom etikom — jedna rečenica, jedno načelo bitno za održavanje kontinuiteta u bilo kojem poslu. Tu rečenicu koja mi je kroz proteklih pedesetak godina bila pouzdanom vodiljom, izrekao je navodno antički slikar Apel, a klasičar Andreis rado ju je ponavljao. Ona glasi:

»NULLA DIES SINE LINEA.«

Koraljka KOS
Zagreb